

Negativ straff i form av response cost og DRO i behandling av problematferd

Teori og praksis

Terje Fredheim (& Jonny Finstad)
Sykehuset Innlandet, Habiliteringsstjenesten

Keywords

- Negativ straff
- Response cost
- Differensiell forsterkning
- Differensiell forsterkning av annen atferd
- Positiv forsterkning

Fredheim (& Finstad), 2007

Introduksjon

- Problemet er ikke det vi *ikke* vet, men det vi tar for gitt!
- Virkningsprosesser i DRO mye diskutert
- Forholdet mellom DRO og negativ straff
- Fordeler og ulemper med bruk av DRO og response cost
- Er det forskjell på prosess og prosedyre?
- Vurdering av prosess i prosedyre (Positiv forsterkning/ Negativ straff)
- Etske vurderinger (episteme, techne, phronesis...)

Fredheim (& Finstad), 2007

Tilbakeblikk

- Straff i behandling mer vanlig før
- Mange eksperimentelle studier med bruk av positiv straff som el.sjokk, water mist og lignende
- Mindre aktuelt med bruk av positiv straff i dag, men det brukes selvfølgelig fortsatt, men med svært milde og oftest alminnelig aksepterte aversiver

Fredheim (& Finstad), 2007

Negativ straff i samfunnet

- Kriminalomsorgen (fengsel, forvaring)
- Økonomiske sanksjoner (bøter med mer)
- Diskvalifisering/utestengning av ulik art (skole, idrett)
- Ulike former for response cost (barneoppdragelse, trafikk, idrett)

Fredheim (& Finstad), 2007

Negativ straff

- Mer akseptabelt enn positiv straff, sosialt valid
- Prosedyrer med negativ straff kan hjemles i LOST §4.2 Kap 4A
- Innebærer ikke direkte presentasjon av ubehag
- Handler om (i gradert rekkefølge);
 - Utsetting
 - Tilbakeholdelse
 - Tilbaketrekking
 av forsterkende hendelser

Fredheim (& Finstad), 2007

Respons cost

Catania, 2007:

- For at negativ straff skal finne sted må objektet eller hendelsen som holdes tilbake, inndras eller reduseres/utsettes, være forsterkende
- Den straffende effekten er altså i prinsippet omvendt av den forsterkende
- Typisk måte å gjøre det på er response cost
- Dette innebærer at atferd som er underlagt slik behandling ”koster” ved forekomst

Fredheim (& Finstad), 2007

Response cost

- Ofte basert på en eller annen form for bøter eller andre former for tap når problematferd fremvises
- ”En negativ straffeprosedyre hvor positive forsterkere fjernes kontingent på fremvisning av en spesiell atferd, med det resultat at den fremtidige sannsynligheten for slik atferd reduseres, jfr definisjon av negativ straff”
(Axelrod & Apsche, 1983)

Fredheim (& Finstad), 2007

Eksempler

Gelfand & Hartmann (1975):

- Redusere eller utsette lompepenger, adgang til TV-titting, dessert, friminutt og andre antatte forsterkere kontingent på uønsket atferd

Horne og Øyen (2005):

- Fjerne musikk avhengig av problematferd under busstur
- I det andre eksemplet fører suging på tommel under forberedelser til legging hos små barn, til at foreldrene stopper å lese. Lesingen gjenopptas når barna slutter å suge på tommelen.

- De nevner også bøter ved forseelser og fengsel ved lovbrudd.

Kahng, Tarbox og Wilke (2001):

- brukte response cost i behandling av protester mot spising: Barnet fikk ha en spesiell, ønsket gjenstand så lenge barnet ikke avviste maten, men gjenstanden ble fjernet når barnet avviste mat.

Fredheim (& Finstad), 2007

Differensiell forsterkning: Alltid basert på forsterkning?

- DRA (alternativ atferd) – joda!
- DRI (uforenelig atferd) – yess!
- DRH (høyere rate av atferd) – okay!
- DRL (lavere rate av atferd), her blir det ikke lenger helt ”stuerent”...
- DRO (annen atferd) – uffda!

Fredheim (& Finstad), 2007

Differensiell forsterkning av annen atferd - DRO

- En prosedyre som ikke helt er det den ”gir seg ut for å være”
- Forsterkning må innebære at atferd øker eller opprettholdes, skjer det i DRO?
- Viktig å skille mellom prosess og prosedyre når årsak/virkning skal diskuteres
- Avhengig av læringshistorie
- Hvilke forsterkere som anvendes i prosedyren kan ha betydning

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO

Def:

- Levering av forsterkere etter en viss tid avhengig av at definert målatferd ikke har forekommet innenfor det intervallet som observasjon gjøres i
- Det er altså snakk om levering av forsterker avhengig av fravær av en bestemt atferd
- Det betyr ikke at atferd ikke forsterkes, men det er mer tilfeldig hvilken ”annen” atferd som opptrer i leveringsøyeblikket

Fredheim (& Finstad), 2007

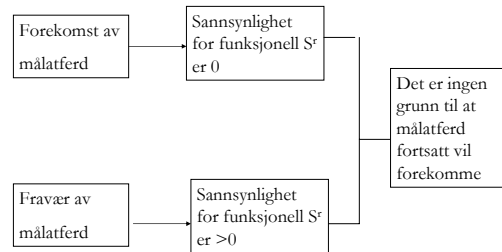
DRO – ulike arrangement

- Whole interval – klokkestyrt
 - Intervallet må løpe hele tiden ut før man kommer inn i et nytt intervall med mulighet for forsterkerlevering
 - Streng variant, ”prosedyrehull” men lettest å administrere
- Resetting ved forekomst av målatferd
 - Snillere variant, alltid i reell prosedyre men vanskeligere å administrere

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO m/funksjonell forsterker

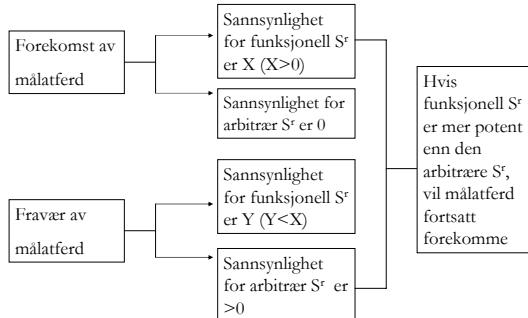
Vollmer & Sloman, 2005

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO m/arbitrær forsterker

Vollmer & Sloman, 2005

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO og response cost

- De fleste er enige om at DRO innebærer negativ straff med begrunnelse i tilbakeholdelse/utsetting av forsterker
- Response cost → aktiv tilbaketrekking
- DRO → tilbakeholdelse/utsetting av forsterkerlevering
- CRP → contingent reinforcer postponement (kontingent forsterkerutsettelse)
- Lindleys dead man test: Hvis en død mann kan gjøre det så er det ikke atferd. Med andre ord består ikke DRO denne testen

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO – noen nyanser

- DRO ikke bare en straffeprosedyre
- Under introduksjon av prosedyren kan det gå en viss tid før klient fremviser målatferd og har dermed ikke erfart utsettelse/tilbakeholdelse
- Dette forutsetter i tilfelle at klienten ikke har verbal informasjon om betingelsene på forhånd slik at ”virkningen” ikke forveksles med regelstyring
- Hvis kunnskap om regler så kan prosedyren heller være DRI eller DRA avhengig av hva den informerte gjør i stedet for målatferd
- Unsett vil en ren DRO bli en straffeprosedyre så fort personen fremviser målatferd

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO – en ”myk” form for straff

- Ved faste intervaller gjennomføres utsettelse ikke kontingent på målatferd, klienten erfarer det først ved intervallets slutt
- I response cost gjøres dette tradisjonelt kontingent selv om det også her kan brukes ”snillere” varianter
- Kontingens (faktisk sammenheng) og kontiguitet (nærhet i tid)

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO → andre forklaringer

- Matching law (Herrnstein, 1970)
- Avoidance (Sidman, 1986)
- Berikelse av miljø (Horner, 1980)
- Kan minne om NCR ved svært rikt skjema (og bruk av funksjonelle forsterkere, det vil si opprettholdende) (Holden, 2004)

Fredheim (& Finstad), 2007

Hva bør foretrekkes ? Response cost eller DRO?

- Med erkjennelsen av at DRO inneholder elementer av response cost, hva skal foretrekkes? Er det interessant å skille prosedyrene?
- Mange etiske vurderinger tilsier DRO
- Når aktiveres personalatferd?
- Grad av aversive elementer i utsettelse versus tilbaketrekking?
- Systematisk intervensjon i "gode perioder" versus intervensjon ved forekomst

Fredheim (& Finstad), 2007

DRO med tegnøkonomi

- Når tegnøkonomi anvendes i DRO (og det er ikke sjelden) så vil prosedyren raskt stå i fare for å inneholde elementer av response cost
- Her er forsterkningsarrangement svært essensielt
 - Det vil si : Hva gjøres ved forekomst av målatferd?
 - 1. Tokens holdes tilbake og klienten bruker 1 intervall lengre på å "tjene" inn til sluttforsterker
 - 2. Tokens holdes tilbake og klokka resettes
 - 3. Tokens holdes tilbake og brettet blir ikke fullt
 - 4. Tokens holdes tilbake og brettet tømmes, start på nytt

Fredheim (& Finstad), 2007

Response cost og tegnøkonomi

- Tegnøkonomi innebærer bruk av betingede forsterkere som kan veksles inn i mer primære, ubetingede forsterkere når personen har innhentet et visst antall betingede forsterkere (Finstad, 2001).
- Primære, ubetingede forsterkere kalles gjerne sluttforsterkere eller terminalforsterkere.
- Response cost i forbindelse med tegnøkonomi innebærer at en, flere eller alle tokens fjernes avhengig av at definert problematferd forekommer (Gelfand & Hartmann 1975; Kazdin 1972; Weiner, 1962).

Fredheim (& Finstad), 2007

Response cost og tegnøkonomi

- Det kan medføre at det går lenger tid før personen har tilstrekkelig med tokens til å veksle dem inn i en sluttforsterker.
- Response cost kan i spesielle tilfeller også bety at personen *mister* muligheten til å innhente sluttforsterkere: Systemet kan være så "strengt", eller sluttforsterkeren kan være en hendelse vi har liten kontroll over: Har ikke personen nok tokens til å få delta på et spesielt arrangement, kan det gå lang tid før en lignende sjanse byr seg. Toget går.....

Fredheim (& Finstad), 2007

Hva med de prosedyrer som vi anvender?

- Det bør vurderes nøye i hvilken grad prosedyrer er mer eller mindre omkostende ved målatferd?
- I tegnøkonomi så gjelder ikke dette bare DRO, men i praksis alle programmer som er arrangert med token

Fredheim (& Finstad), 2007

Uheldige effekter ved response cost (og dermed DRO)

- Forsterkere kan miste sin verdi, jfr kjente bivirkninger av straff (bl.a. passivitet)
- Forutsetter at individet innehar forsterkere som er planlagt å trekke tilbake
- Motstand (motkontroll) ved tilbaketrekking (les; atferdsavvik)
- Overforbruk → nærpåsoner blir fristet til å anvende teknikkene ”over en lav sko” fordi det har vist seg effektivt på andre responser

Fredheim (& Finstad), 2007

Etikk

- Straff er nok et nødvendig prinsipp i samfunnet og i behandling av atferdsproblemer
- Når problematferd fremvises er det rimelig at ”strømmen av forsterkere” stopper en tid
- Likevel så bør det selvfølgelig vurderes hva slags straff som er mest etisk (lempelig) å anvende, det vil si grad av sosial validitet
- DRO er da et godt alternativ, spesielt når denne går ut på å anvende forsterkere personen ikke har i utgangspunktet
- Bruk av DRO eller response cost med forsterkere som personen vanligvis har i sitt miljø kan være uakseptabelt sett i et etisk lys

Fredheim (& Finstad), 2007